

Štatistický úrad SR získal cenu za mimoriadne výsledky v oblasti využitia Geografického informačného systému pri SODB 2021 alebo ako územná príprava ovplyvnila sčítanie v roku 2021

Inovativnosť sčítania v roku 2021 spočívala v jeho elektronickej forme a využití administratívnych zdrojov dát. Toto sú pojmy, ktoré verejnosť počúvala často. Ale čo to vlastne je? A čo je územná príprava pre takýto projekt a prečo je dôležitá? V minulosti sme poznali sčítacie obvody, v roku 2021 to bol adresný bod, ktorý revolučne posunul ako sčítanie domov a bytov tak aj sčítanie obyvateľov. Tento nástroj pomohol spresniť aj sčítanie v marginalizovaných rómskych komunitách, kde sa vyskytuje veľa obydí bez súpisných čísel – teda mimo oficiálne systémy administratívnych údajov. Preto v rámci územnej prípravy vyvinul ŠÚ SR tiež nástroje, pomocou ktorých sa vytvárali tzv. štatistické adresné body na objekty nespĺňajúce stavebné podmienky, ale obývané, ktoré sú predmetom sčítaní.

Autorkou novej metódy prístupu k územnej príprave je RNDr. Zuzana Podmanická, riaditeľka odboru štatistiky obyvateľstva ŠÚ SR.

1) Ste autorkou myšlienky novej územnej prípravy, ktorá bola základom pre elektronické sčítanie. Kde vznikol prvotný impulz? Inšpirovali ste sa v zahraničí?

Nešlo celkom o prvotný impulz, idea sa formovala postupne. Nové poňatie územnej prípravy sčítania sa plánovalo už pre sčítanie 2011, ale vplyvom nejakej zotrvačnosti praxe i neúplnosti potrebných dát ostal jej základom sčítací obvod.

Pre sčítanie 2021 už ale existovalo pevné rozhodnutie, že územná príprava musí byť poňatá novým spôsobom.

A áno, inšpiráciami boli i praktiky realizované v zahraničí, ktorých hlavným odkazom však väčšinou bolo, že štatistické dáta je potrebné geolokalizovať, tzn. jasne situovať na územie, ktorého sa týkajú.

Menej inšpirácií už bolo AKO to urobiť, prípadne neboli vhodné na naše podmienky.

2) Keď už samotná myšlienka nadobudla reálnu podobu a zámer bol odsúhlasený, čo nasledovalo?

Myšlienka nadobudla reálnu podobu vo forme Štúdie uskutočniteľnosti o územnej príprave pre SODB 2021. Štúdia prešla pripomienkovým konaním rezortov, ktorých spolupráca bola pre realizáciu zámeru nevyhnutná, riešili sa zmluvy s rezortami o poskytovaní dát, predovšetkým s Úradom geodézie, kartografie a katastra a Ministerstvom vnútra SR. No a potom začal naozaj tvorivý proces spolupráce medzi Štatistickým úradom SR a spoločnosťou ArcGeo na tvorbe komplexného „Informačného systému územnej prípravy pre SODB 2021“, ktorý trval vyše 1 roka. Definovali sa procesy získavania a spracovania dát, vyvíjali sa nástroje pre integráciu dát, nástroje pre získavanie dát v teréne, nástroje pre aktualizáciu dát,

vytvorila sa terminológia, popísali metadáta atď., a na to všetko s využitím najmodernejších GIS nástrojov.

3) Spomína sa aj v rámci ceny Esri pojem územná príprava. Viete prosím objasniť verejnosti, čo to je?

Všeobecne je územná príprava nástrojom na správu územia pri príprave a realizácii každého štatistického zisťovania. Vymedzuje priestor, v ktorom sa má zisťovanie uskutočniť a určuje objekty, ktorých sa má týkať. Tým, že sčítanie obyvateľov domov a bytov je veľmi rozsiahle, vlastne najrozsiahlejšie štatistické zisťovanie, je územná príprava veľmi náročným prvkom a zároveň prvkom základným.

Územnou prípravou pre účely sčítania 2021 rozumieme priestorovú a databázovú identifikáciu všetkých objektov (obydlí), v ktorých mohli obyvatelia Slovenska v čase sčítania bývať. Priestorovou identifikáciou sú zemepisné súradnice každého obydli, pomocou ktorých je zobraziteľné na mape a databázovou identifikáciou je adresa každého obydli, obsahujúca názov a kód kraja, názov a kód okresu, názov a kód obce, názov ulice, súpisné číslo, orientačné číslo.

4) Ako to fungovalo pred tým? Robili sa sčítacie obvody?

Územná príprava vždy predchádzala realizácii sčítania, pretože mapové podklady sú skvelý výrazový prostriedok. Do roku 2001 sa používali analógové (papierové) mapy, v roku 2011 sa už použili digitálne. Najmenšou štatistickou jednotkou však doteraz boli sčítacie obvody, ktoré sa vytvárali v rámci územia obce a mali mať veľkosť okolo 400 obyvateľov. V rámci sčítacieho obvodu sa roznášali a zbierali sčítacie formuláre.

Tým, že sa pre rok 2021 rozhodlo pre výlučne elektronické sčítanie obyvateľov, domov a bytov stratili sčítacie obvody svoje opodstatnenie. Tento fakt bol tiež impulzom, že územnú prípravu je potrebné urobiť celkom inak, ako sa robila doposiaľ.

5) Čiže ak správne rozumiem adresný bod je omnoho lepší ako sčítací obvod pre tento proces, je presnejší. Ako to skvalitnilo sčítanie?

Áno, jednoznačne môžeme povedať, že systém cez adresné body je neporovnateľne lepšie riešenie, pretože vzájomnou väzbou medzi štatistickými údajmi a adresným bodom vzniká ohromný dátový potenciál umožňujúci spracovanie štatistických informácií do územných jednotiek podľa želania používateľov. Sčítacie obvody, tým, že boli vymedzené približným počtom obyvateľov, mali z hľadiska územia plochu od 100 m² po niekoľko kilometrov štvorcových, čo bolo pre väčšinu používateľov dát nevhodné. Vďaka novej územnej príprave budú teda všetky dáta zo sčítania geolokalizované na adresný bod a tak spracovateľné do akýchkoľvek územných štruktúr.

6) Má táto metóda vplyv na čítanie napríklad chatrčí a aj obyvateľov v rámci marginalizovaných komunit, kde mnohé domy nemajú súpisné číslo?

Chatrče sú obydli, ktoré nespĺňajú základné stavebné požiadavky a tak im napr. nemôže byť pridelené ani súpisné číslo, ale ak v nich žijú obyvatelia SR sú predmetom sčítania. Preto sa v rámci územnej prípravy vyvinuli nástroje, pomocou, ktorých sme vytvárali tzv. štatistické adresné body na objekty nespĺňajúce stavebné

podmienky, ale obývané. Vďaka tomu budeme vedieť spracovať aj údaje o takýchto typoch obydľí a tiež o obyvateľoch, ktorí v nich žijú.

7) Územná príprava bola ocenená cenou Esri za mimoriadne výsledky v oblasti využitia Geografického informačného systému pri SODB 2021. Čo pre Vás osobne ako tvorca myšlienky cena znamená?

Mám radosť, úprimnú radosť. Pretože ak robíte niečo nové, niečo čo iní nerobia alebo ešte nikto nerobil, tak často vidíte v okolí nedôverčivé pohľady, počujete slová pochybností, sama potom zvažujete, či idete naozaj dobrou cestou.

Cena je zároveň pochvalou pre všetkých riešiteľov Územnej prípravy, morálnym zadosťučinením za často tvrdú prácu a dúfam, že je i podporou tvorivých odvážnych ideí do budúcnosti pre mojich mladých kolegov.

Vizitka

RNDr. Zuzana Podmanická, riaditeľka odboru štatistiky obyvateľstva ŠÚ SR, vyštudovala matematiku a geografiu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V Štatistickom úrade SR pôsobí od roku 1998 v oblasti demografickej štatistiky a cenzov. Je členkou viacerých pracovných skupín pri Eurostate ovplyvňujúcich tvorbu európskej štatistiky obyvateľstva.